

XÔ VIẾT NGHỆ - TỈNH NĂM 1930: ĐẶT NỀN MÓNG XÂY DỰNG CHÍNH QUYỀN CÔNG - NÔNG Ở NƯỚC TA

TS. NGUYỄN QUANG BÌNH
TS. NGUYỄN VĂN NHẤT

Trường Sĩ quan Chính trị, Bộ Quốc phòng

Ngày tiếp nhận: 31/7/2025 Ngày bình duyệt: 26/9/2025 Ngày duyệt đăng: 25/10/2025

• **Tóm tắt:** Phong trào Xô viết Nghệ - Tĩnh là cuộc diễn tập đầu tiên của Đảng Cộng sản Việt Nam và quần chúng nhân dân chuẩn bị cho cuộc Tổng khởi nghĩa Tháng Tám năm 1945 được thành công. Thắng lợi của phong trào Xô viết Nghệ - Tĩnh đã mở đường cho sự ra đời chính quyền công - nông ở Việt Nam dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản. Đây là nền móng để xây dựng chính quyền nhân dân các cấp và mô hình chính quyền địa phương hai cấp hiện nay.

• **Từ khóa:** Xô viết Nghệ - Tĩnh, chính quyền, công - nông

Xô viết Nghệ - Tĩnh là phong trào cách mạng tiêu biểu trong cao trào cách mạng 1930 - 1931 ở Việt Nam, do Đảng Cộng sản Đông Dương lãnh đạo. Phong trào diễn ra mạnh mẽ nhất ở hai tỉnh Nghệ An và Hà Tĩnh, nơi nhân dân đã lật đổ chính quyền thực dân - phong kiến ở nhiều địa phương và thành lập các tổ chức tự quản (các Xô viết). Đây là mô hình chính quyền cách mạng công - nông đầu tiên ở Việt Nam và Đông Nam Á, thể hiện rõ bản chất của chính quyền của giai cấp công nhân và nông dân.

1. Xô viết Nghệ - Tĩnh mang bản chất của chính quyền công - nông

Cuối những năm 20 đầu những năm 30 của thế kỷ XX, sau cuộc khủng hoảng kinh tế thế giới 1929 - 1933, làn sóng cách mạng

vô sản lan rộng toàn thế giới. Trong nước, dưới ách thống trị của thực dân Pháp và phong kiến tay sai, đời sống nhân dân, đặc biệt là công nhân và nông dân vô cùng cực khổ. Thuế khóa nặng nề, mất ruộng, thất nghiệp khiến mâu thuẫn xã hội trở nên gay gắt. Sau khi Đảng Cộng sản Đông Dương ra đời (ngày 03/02/1930), phong trào cách mạng trên cả nước bùng nổ mạnh mẽ, đặc biệt là tại hai tỉnh Nghệ An và Hà Tĩnh - nơi có truyền thống yêu nước và tinh thần đấu tranh kiên cường. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, hàng loạt cuộc biểu tình, đấu tranh chính trị - kinh tế - xã hội nổ ra. Trong quá trình đấu tranh, bộ máy chính quyền tay sai ở nhiều địa phương bị tê liệt hoặc tan rã, từ đó các Xô viết (hội đồng của công nhân, nông dân và binh lính, lấy theo mô hình Xô viết Nga) do nhân dân lập nên ra đời: “Bom

đạn, súng máy, đốt nhà, đồn binh (28 đồn mới được dựng lên ở riêng Nghệ An), tuyên truyền của Chính phủ, báo chí... đều bất lực không dập tắt nổi phong trào cách mạng của Nghệ - Tĩnh¹. Đây là phong trào cách mạng đầu tiên dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Đông Dương; đồng thời, hình thành mô hình sơ khai của chính quyền công - nông, thể hiện rõ vai trò làm chủ của nhân dân lao động trong xây dựng một nhà nước dân chủ, tiến bộ và cách mạng. Cụ thể:

Thứ nhất, về tính chất công - nông của chính quyền Xô viết. Xô viết Nghệ - Tĩnh là một hình thức chính quyền cách mạng sơ khai của quần chúng công nhân và nông dân, được xây dựng từ cơ sở là các Ủy ban nông dân, tổ chức hội đoàn cách mạng do Đảng Cộng sản lãnh đạo: “Ngay từ ngày mới ra đời, Đảng đã tổ chức và lãnh đạo một phong trào quần chúng mạnh lớn xưa nay chưa từng có ở nước ta - phong trào Xô viết Nghệ - Tĩnh năm 1930. Quần chúng công nhân và nông dân hai tỉnh Nghệ An, Hà Tĩnh đã nổi lên lật đổ quyền thống trị của đế quốc và phong kiến, thành lập chính quyền Xô viết công nông binh, ban bố quyền tự do dân chủ cho nhân dân lao động”². Đây là mô hình chính quyền công - nông, khác biệt hoàn toàn với nhà nước phong kiến - thực dân trước đó. Giai cấp công nhân đóng vai trò lãnh đạo thông qua các tổ chức cách mạng. Giai cấp nông dân là lực lượng chủ yếu, trực tiếp tham gia xây dựng, bảo vệ và điều hành chính quyền mới. Nhân dân trực tiếp tham gia vào việc điều hành xã hội thông qua các tổ chức quần chúng cách mạng. Mọi công việc đều do quần chúng bầu ra và trực tiếp thực hiện, từ phân chia ruộng đất, bãi bỏ sưu thuế đến tổ chức học chữ, chăm lo y tế, giữ gìn an ninh, trật tự... Đây chính là mô hình liên minh giữa giai cấp công nhân và nông dân, hạt nhân của nhà nước cách mạng kiểu mới.

Thứ hai, về cơ cấu tổ chức và hoạt động của chính quyền Xô viết. Chính quyền

Xô viết được tổ chức từ cơ sở (làng, xã) với các ủy ban cách mạng do nhân dân bầu ra. Các ủy ban cách mạng (hay còn gọi là các Xô viết nông dân) điều hành công việc ở làng, xã như phân phối ruộng đất, xóa bỏ các sưu thuế, cải cách văn hóa - giáo dục. Tổ chức tự vệ đỏ, hội nông dân, phụ nữ, thiếu nhi,... đảm nhiệm an ninh và các hoạt động xã hội. Chính quyền Xô viết thực hiện quản lý xã hội từ dưới lên, phản ánh bản chất của một nhà nước do nhân dân làm chủ: “Năm 1930 - 1931, khi Đảng ta ra đời, một phong trào lớn mạnh đã dâng lên trong cả nước, mà đỉnh cao nhất là Xô viết Nghệ - Tĩnh. Xô viết Nghệ - Tĩnh là chính quyền cách mạng đầu tiên của công nông, đã lật đổ chính quyền phản động của đế quốc và phong kiến ở mấy nơi trong hai tỉnh Nghệ - Tĩnh”³. Thông qua hoạt động của “xã bộ nông”, “thôn bộ nông”, chính quyền Xô viết thực hiện hai chức năng chủ yếu là tổ chức xây dựng và bạo lực trấn áp. Nó vừa mang tính chất là một chính quyền trực tiếp điều hành mọi hoạt động của làng xã, vừa mang tính chất là một công cụ chuyên chính của nhân dân (chủ yếu là của nông dân) để chống lại thực dân - phong kiến. Hầu hết các Xô viết đều được tổ chức dưới hình thức Ban Chấp hành Nông hội đỏ nắm chính quyền, dưới sự lãnh đạo của chi bộ cộng sản.

Thứ ba, về chính sách của chính quyền Xô viết. Các Xô viết ở Nghệ - Tĩnh tuy chưa phải là một bộ máy nhà nước hoàn chỉnh, nhưng đã thực hiện được nhiều chính sách thể hiện bản chất nhà nước công - nông: “Những chỗ đã lập Xô viết thì phải chỉnh huấn chu đáo, làm sao cho hạng cố, bản, trung nông hết sức ủng hộ Xô viết và cho Xô viết là chính quyền của mình mới được”⁴. Về chính trị, Xô viết thực hiện bãi bỏ bộ máy cũ của thực dân - phong kiến, tổ chức bầu ra chính quyền cách mạng cấp cơ sở. Về kinh tế, các ủy ban cách mạng tiến hành tổ chức chia ruộng đất cho dân nghèo, xóa nợ, bãi bỏ sưu cao thuế nặng, phát động

tăng gia sản xuất. Về xã hội, Xô viết chủ trương xây dựng đời sống mới, thực hiện quyền bình đẳng nam - nữ, mở lớp dạy chữ quốc ngữ để xóa nạn mù chữ, bài trừ mê tín dị đoan; chăm lo y tế, đoàn kết cộng đồng, đoàn kết tôn giáo - dân tộc; cải thiện đời sống cho người dân lao động. Về an ninh, chính quyền Xô viết thành lập các đội tự vệ giữ gìn trật tự, trấn áp phản động và bảo vệ thành quả cách mạng.

Mặc dù tồn tại không lâu và bị thực dân Pháp đàn áp đẫm máu, nhưng Xô viết Nghệ - Tĩnh đã đi vào lịch sử như một biểu tượng của tinh thần cách mạng, của khát vọng tự do và quyền làm chủ của nhân dân: “Dù đế quốc Pháp và bọn phong kiến đã tạm thời nhấn chìm phong trào cách mạng trong biển máu, nhưng truyền thống oanh liệt của Xô viết Nghệ - Tĩnh đã thúc đẩy phong trào cách mạng trong cả nước tiến lên và đưa đến Cách mạng Tháng Tám thành công rực rỡ”⁵. Tuy còn sơ khai nhưng phong trào đã để lại những dấu ấn mạnh mẽ về một nhà nước công - nông đầu tiên, chưa có trong tiền lệ, đáp ứng khát vọng độc lập, tự do cháy bỏng của người dân nô lệ. Xô viết Nghệ - Tĩnh thể hiện rõ tinh thần dân chủ, tự quản và phục vụ lợi ích của quần chúng lao động. Đây là hình mẫu đầu tiên cho một nhà nước công - nông kiểu mới ở Việt Nam, là bước thử nghiệm quý báu để Đảng và nhân dân ta rút ra những kinh nghiệm quan trọng trong việc xây dựng và vận hành chính quyền sau này.

2. Tiếp tục phát huy giá trị, ý nghĩa của Xô viết Nghệ - Tĩnh góp phần xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới

Hiện nay, qua gần 40 năm đổi mới và gần 35 năm thực hiện Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, công cuộc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân dưới sự lãnh

đạo của Đảng đã đạt được những thành tựu rất quan trọng. Trong đó, mô hình Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam không ngừng được hoàn thiện, vận hành theo cơ chế “Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, Nhân dân làm chủ”, góp phần quan trọng vào những thành tựu to lớn, có ý nghĩa lịch sử của sự nghiệp đổi mới, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Đặc biệt, “Toàn Đảng, toàn dân, toàn quân ta chuyển trạng thái từ “vừa chạy vừa xếp hàng” sang “hàng thẳng, lối thông, đồng lòng cùng tiến” vươn tới tương lai. Từ Trung ương đến 34 tỉnh, thành phố và 3.321 xã, phường, đặc khu, cả hệ thống chính trị và hệ thống hành chính đều đang vận hành theo hướng đổi mới tổ chức bộ máy, nâng cao chất lượng quản trị, điều hành khoa học, hạn chế trung gian, xóa bỏ trùng lặp chức năng, giảm dân hơn, sát dân hơn, phục vụ nhân dân tốt hơn”⁶. Đây là bước đột phá về tổ chức bộ máy của hệ thống chính trị, thể hiện quyết tâm cao của Đảng trong việc thiết lập một thiết chế quản trị hiện đại, liêm chính, tinh gọn và hướng tới người dân.

Để tiếp tục phát huy giá trị, ý nghĩa của Xô viết Nghệ - Tĩnh - mô hình của nhà nước công - nông góp phần xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới, nhất là trong hoàn thiện tổ chức bộ máy và hoạt động của mô hình chính quyền địa phương hai cấp hiện nay, cần tập trung thực hiện có hiệu quả một số giải pháp cơ bản sau đây:

Một là, không ngừng bảo đảm quyền làm chủ của nhân dân, thượng tôn Hiến pháp và pháp luật, tôn trọng, bảo đảm và bảo vệ quyền con người, quyền công dân trong xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa

Thể chế hóa đầy đủ và thực hiện đúng đắn, hiệu quả cơ chế nhân dân thực hiện quyền lực nhà nước bằng dân chủ trực tiếp, dân chủ đại diện, nhất là dân chủ ở

cơ sở. “Tổng kết việc thực hiện và nghiên cứu hoàn thiện các quy định pháp luật theo hướng phát huy tốt hơn các hình thức dân chủ trực tiếp của nhân dân; có cơ chế bảo đảm thực hiện quyền của nhân dân tham gia thảo luận và kiến nghị với cơ quan nhà nước về các vấn đề của cơ sở, địa phương và cả nước; công khai, minh bạch trong việc tiếp nhận, xử lý, giải quyết, phản hồi ý kiến, kiến nghị, phản ánh, khiếu nại, tố cáo của nhân dân”⁷. Đổi mới cơ chế bầu cử để lựa chọn được những người xứng đáng đại diện cho nhân dân. Phát huy dân chủ đi đôi với tăng cường pháp chế, đề cao đạo đức xã hội và trách nhiệm công dân, giữ vững kỷ luật, kỷ cương, đấu tranh kiên quyết với những biểu hiện dân chủ cực đoan, dân chủ hình thức; xử lý nghiêm mọi hành vi lợi dụng dân chủ để xâm phạm lợi ích của Nhà nước, quyền, lợi ích hợp pháp của tổ chức, cá nhân, xâm phạm an ninh quốc gia, trật tự, an toàn xã hội.

Xây dựng ý thức và lối sống thượng tôn Hiến pháp và pháp luật trong hệ thống chính trị và toàn xã hội; đưa nội dung phù hợp về Hiến pháp và Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam vào chương trình đào tạo, bồi dưỡng của hệ thống giáo dục quốc dân. Nâng cao ý thức trách nhiệm, năng lực của cán bộ, đảng viên, công chức, viên chức trong thực thi Hiến pháp, pháp luật. Cụ thể hóa và xây dựng cơ chế để các chủ thể thực hiện đầy đủ quyền và trách nhiệm bảo vệ Hiến pháp. Tiếp tục thể chế hóa, cụ thể hóa kịp thời, đầy đủ quan điểm, chủ trương của Đảng và quy định của Hiến pháp về quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân; nội luật hóa các điều ước quốc tế về quyền con người mà Việt Nam đã tham gia; xác định rõ trách nhiệm của cơ quan nhà nước trong việc tôn trọng, bảo đảm, bảo vệ quyền con người, quyền công dân.

Hai là, tiếp tục đổi mới tổ chức và nâng cao chất lượng các hoạt động lập pháp, hành pháp và tư pháp

Tiếp tục xây dựng Quốc hội thực sự là cơ quan đại biểu cao nhất của nhân dân, đại diện cho ý chí, nguyện vọng của nhân dân, là cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất; phát huy tính dân chủ, pháp quyền, hiện đại, chuyên nghiệp, khoa học, công khai, minh bạch, hiệu lực, hiệu quả trong tổ chức và hoạt động, bảo đảm Quốc hội thực hiện tốt chức năng lập pháp, quyết định các vấn đề quan trọng của đất nước, giám sát tối cao đối với hoạt động của Nhà nước. Thực hiện tốt thiết chế Chủ tịch nước theo Hiến pháp. Tiếp tục đổi mới tổ chức và hoạt động của Chính phủ, chính quyền địa phương theo hướng tinh, gọn, mạnh, hiệu năng, hiệu lực, hiệu quả. Xác định rõ và thực hiện đầy đủ vị trí, vai trò, thẩm quyền, trách nhiệm của Chính phủ trong xây dựng pháp luật, nâng cao năng lực phản ứng chính sách; bảo đảm chủ động tham gia, phối hợp chặt chẽ, tăng cường kiểm soát của Chính phủ đối với nền hành chính quốc gia và việc thực hiện quyền lập pháp.

Xây dựng nền tư pháp chuyên nghiệp, hiện đại, công bằng, nghiêm minh, liêm chính, phụng sự Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Hoàn thiện cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước; đẩy mạnh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực. Đẩy mạnh tuyên truyền, phổ biến, giáo dục, nâng cao nhận thức về Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp luật và cơ chế tổ chức thực hiện pháp luật nghiêm minh, hiệu quả, bảo đảm yêu cầu phát triển đất nước nhanh và bền vững. Tăng cường, chủ động hội nhập quốc tế đáp ứng yêu cầu xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới. Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng, phát huy vai trò của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và nhân dân trong xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.

Ba là, tiếp tục xây dựng nền hành chính nhà nước phục vụ nhân dân, chuyên nghiệp, pháp quyền, hiện đại, hiệu lực, hiệu quả

Xây dựng nền hành chính phục vụ nhân dân, dân chủ, pháp quyền, chuyên nghiệp, hiện đại, khoa học, trong sạch, công khai, minh bạch, tạo môi trường thuận lợi cho người dân, doanh nghiệp. Tiếp tục đẩy mạnh cải cách hành chính, trọng tâm là nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức với ba trụ cột chính - tổ chức bộ máy; công vụ, công chức; hành chính điện tử và chuyển đổi số. Đơn giản hóa thủ tục hành chính, cắt bỏ các thủ tục không cần thiết, gây phiền hà cho người dân và doanh nghiệp, cản trở cạnh tranh lành mạnh; áp dụng hiệu quả dịch vụ công trực tuyến; xây dựng nền kinh tế số, chính phủ số, xã hội số. Tiếp tục cải cách, nâng cao hiệu quả quản lý tài chính công, chất lượng dịch vụ công; sắp xếp lại các đơn vị sự nghiệp công lập theo hướng tinh, gọn, bảo đảm chất lượng, hoạt động hiệu quả. Tiếp tục triển khai các nhiệm vụ hoàn thiện tổ chức bộ máy và hoạt động của mô hình chính quyền địa phương hai cấp: “Quyết định “sắp xếp lại giang sơn” là bước đi lịch sử có ý nghĩa chiến lược, đánh dấu một giai đoạn phát triển mới của sự nghiệp hoàn thiện bộ máy hành chính nhà nước, hoàn thiện thể chế và tổ chức của hệ thống chính trị đồng bộ, tinh gọn, hiệu lực, hiệu quả, hướng tới hoàn thiện một nền hành chính quản trị hiện đại, kiến tạo, gần dân, sát dân, vì nhân dân phục vụ, để mọi lợi ích thuộc về nhân dân”⁸.

Xây dựng cơ chế, thể chế, chính sách đặc thù thúc đẩy phát triển vùng, liên kết vùng đủ mạnh, đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội, bảo đảm quốc phòng, an ninh của đất nước. Đẩy mạnh phân cấp, phân quyền khoa học, hợp lý, đi đôi với nâng cao trách nhiệm, gắn với bảo đảm nguồn lực, năng lực thực hiện pháp luật cho các địa phương và các bộ; tăng cường kiểm tra, giám sát; bảo đảm quản lý thống nhất của Chính phủ, phát huy vai trò chủ động, sáng tạo, tự chịu trách nhiệm của từng địa phương và các bộ. Xác định rõ trách nhiệm giữa Chính phủ với các

bộ; giữa các bộ với nhau; giữa Chính phủ, các bộ với chính quyền địa phương; phân định rõ trách nhiệm giữa cá nhân và tập thể, đề cao vai trò, trách nhiệm cá nhân, nhất là người đứng đầu trong các cơ quan hành chính nhà nước. Tập trung phát triển toàn diện và nâng cao chất lượng nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu của nền hành chính quốc gia; cải cách mạnh mẽ chế độ công vụ, công chức; hoàn thiện hệ thống tiêu chuẩn chức danh, vị trí việc làm, tiêu chuẩn nghiệp vụ, tiêu chí đánh giá cán bộ, công chức, viên chức dựa trên kết quả thực hiện nhiệm vụ được giao bằng sản phẩm cụ thể và sự hài lòng của người dân, doanh nghiệp.

Xô viết Nghệ - Tĩnh là minh chứng tiêu biểu cho khả năng làm chủ của giai cấp công - nông Việt Nam khi được tổ chức và lãnh đạo đúng đắn. Dù bị thực dân Pháp đàn áp và tồn tại không lâu, nhưng mô hình Xô viết đã để lại nhiều bài học quý giá về xây dựng chính quyền của dân, do dân và vì dân. Đây chính là hình mẫu đầu tiên cho nhà nước công - nông kiểu mới ở Việt Nam, đánh dấu bước trưởng thành lớn của cách mạng Việt Nam trên con đường giải phóng dân tộc và xây dựng chủ nghĩa xã hội. ■

¹ Đảng Cộng sản Việt Nam (2002): *Văn kiện Đảng toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, t.3, tr.53.

² Hồ Chí Minh (2011): *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, t.12, tr.407.

^{3,5} Hồ Chí Minh (2011): *Toàn tập*, Sđd, t.14, tr.244, 244.

⁴ Đảng Cộng sản Việt Nam (2002): *Văn kiện Đảng toàn tập*, Sđd, t.2, tr.86.

⁶ Tô Lâm: *Chuẩn bị tốt nhất cho Đại hội XIV của Đảng và hoạch định đường lối chiến lược từ nay đến năm 2030 và tầm nhìn đến năm 2045, 2050*, https://www.tapchicongsan.org.vn/en/web/guest/tieu-kiem1/-/asset_publisher/s5L7xhQiJeKe/content/chuan-bi-tot-nhat-cho-dai-hoi-xiv-cua-dang-va-hoach-dinh-duong-loi-chien-luoc-tu-nay-den-nam-2030-va-tam-nhin-den-nam-2045-2050, truy cập ngày 18/7/2025.

⁷ Đảng Cộng sản Việt Nam (2022): *Nghị quyết số 27-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương khóa XIII về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới*, ngày 09/11/2022.

⁸ Tô Lâm (2025): “Sắp xếp lại đơn vị hành chính, vận hành mô hình chính quyền địa phương mới - yêu cầu tất yếu của sự nghiệp phát triển đất nước, bước đi lịch sử có ý nghĩa chiến lược”, *Tap chí Cộng sản*, số 1.065, tr.11.